

Volume II (2016)

C. AVCI, *İslâm-Bizans İlişkileri (610 - 847)*. Ankara 2015.
Türk Tarih Kurumu Yayınları, 320 sayfa. ISBN: 9789751631527

Abdülaziz ÖZTÜRK

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz 'açık erişimli' bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımı, eleştiri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımı, eleştiri ve çeviriler derginin web sitesinde (www.libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni A. Öztürk, *İslâm-Bizans İlişkileri (610 - 847)*. Yazar: C. Avci, *Libri* II (2016) 525-529.
DOI: 10.20480/lbr.2016048

Geliş Tarihi: 10.12.2016 | Kabul Tarihi: 25.12.2016 | Elektronik Yayın Tarihi: 31.12.2016

URL: <http://dx.doi.org/10.20480/lbr.2016048>

Editörya Phaselis Project
www.phaselis.org

**C. AVCI, *İslâm-Bizans İlişkileri (610 - 847)*. Ankara 2015.
Türk Tarih Kurumu Yayınları, 320 sayfa. ISBN: 9789751631527**

Abdülaziz ÖZTÜRK*

İslâm-Bizans ilişkileri adlı çalışma, yazarı tarafından ilk baskısı 2003'de Klasik yayınları tarafından, ikinci baskısı Ekim 2015'te ise Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilmiştir. Türk Tarih Kurumu tarafından 2015'te Ankara'da basılan bu eser *Diplomatik ilişkiler* (33-95), *Dini ilişkiler* (97-172) ve *Bilim ve Sanat Alanındaki ilişkiler* (173-255) olmak üzere üç bölümden ve *İçindekiler* (V-VII), *Önsöz* (IX-XII), *Kısaltmalar* (XIII-XIV), *Giriş* (1-20), *Sonuç* (257-263), *Kaynakça* (265-295), *Dizin* (297-308) ve *Ekler* (310-320) olmak üzere sekiz kısımdan oluşmaktadır.

Giriş (1-20) kısmı *Kaynaklar*, *Terminoloji* ve *İslâm Öncesi Arap-Bizans İlişkilerine Genel Bakış* başlıklarından oluşmaktadır. *Kaynaklar* (1-13) başlığında İslâm kaynakları, Bizans kaynakları, Ermeni kaynakları ve son olarak da Süryani kaynakları İslâm-Bizans ilişkilerine ışık tutacak şekilde sırasıyla incelenmektedir. *Terminoloji* (13-19) başlığında, Arap ve Bizans kaynaklarına bakıldığında her iki toplumun birbirlerini siyasi, dini, kültürel ve etnik açılarından tanımlamak için farklı anlamları bulunan birçok terimi nasıl kullandıkları ele alınmaktadır. Ayrıca bu başlıkta Arap kaynaklarında Bizanslılar için kullanılan terimlerin ve Bizans kaynaklarında Araplar için kullanılan terimlerin anlamları açıklanmaktadır. *İslâm öncesi Arap-Bizans ilişkilerine Genel Bakış* (20-32) başlığında ise Arapların Romalılarla olan ilişkilerinin ne zaman başladığı, Araplar ile birlikte Perslerin (Sasaniler) arasında gelişen siyasi olaylar ve savaşlar, Arapların Bizanslılarla olan ittifakları ve Sasanilere karşı ortak savaşları anlatılmaktadır. Diğer taraftan yazar, Bizans ile müttefik Arap kabileleri ve devletçiklerinin siyasi, dini ve ekonomik nüfuz mücadelelerini ele alarak bu kısmı tamamlamaktadır.

Diplomatik ilişkiler (33-95) olarak adlandırılan birinci bölüm beş başlıktan oluşmaktadır. Bunlar *İslâm ve Bizans Diplomasilerinin Genel Özellikleri*, *Hz. Peygamber Dönemi (M. 610-632)*, *Hulefa-yi Raşidin Dönemi (M. 11-41/632-661)*, *Emeviler Dönemi (41-132/661-750)* ve *Abbasilerin İlk Dönemi (132-232/750-847)* olarak isimlendirilmektedir. *İslâm ve Bizans Diplomasilerinin Genel Özellikleri*nde (33-43), İslâm öncesi Bizans ve Araplarda diplomasinin nasıl yürüdüğü, elçilik faaliyetleri, iktidar değişikliklerinde iki tarafın birbirlerine karşı oynadıkları rol, barış dönemlerinde ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda ortaya koydukları işbirliği gibi konular ele alınmaktadır. *Hz. Peygamber Dönemi [M. 610-632]* (44-53) başlığında ise Hz. Peygamber'in İmparator Heraklius'a göndermiş olduğu İslâm'a davet mektubu ile bu mektubun içeriği ve İslâm-Bizans kaynaklarında nasıl geçtiği, Elçi olarak Dihye b. Halife'nin İmparator Heraklius tarafından nasıl karşılandığı anlatılmaktadır. Gassanilere gönderilen İslâm elçisinin öldürülmesi düşünüldüğünde, imparatora

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygurlikları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. abdulaziztr@gmail.com

gönderilen elçinin maruz kaldığı muamele yazar tarafından ayrıca belirtilmektedir. *Hulefa-yi Raşidin Dönemi [M. 11-41/632-661]* (53-60) başlığında İslâmiyet'in Arap yarımadası dışına hızla yayılmaya başladığı bu dönemde Bizans'ın uzun yıllar Sasaniler'e karşı korumak için mücadele verdiği toprakların Müslümanlar tarafından nasıl ele geçirildiği incelenmektedir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde İmparator Heraklius'a gönderilen İslâm'a davet mektuplarıyla birlikte Muaviye Dönemi'ndeki diplomatik faaliyetler ele alınmaktadır. *Emeviler Dönemi [41-132/661-750]* (60-95) başlığında Müslümanlarla Bizanslılar arasında ilişkilerin en sıcak dönem olduğu vurgulanmaktadır. Yazar bu durumu nedenini Muaviye'nin halife olmasıyla açıklamaktadır. Bununla birlikte bu dönemde yaz, kış ve deniz savaşları ile orduların sürekli karşı karşıya gelmesinin, sosyokültürel ilişkilerin, iki tarafın birbirine karşı stratejiler belirlemesinin ve yaptıkları anlaşmaların kısa bir anlatımı verilmiştir. Yazar bu başlığı Emevilerdeki taht kavgasından faydalanarak İslâm topraklarına saldıran V. Konstantinos'un faaliyetlerine değinerek tamamlamaktadır. Bu bölümün son başlığı *Abbasilerin İlk Dönemi [132-232/750-847]* olarak isimlendirilmektedir. Bu başlıkta hilafetin ilk yıllarında iç karışıklıklarla mücadele yapılması sebebiyle Bizans ile ilişkilerin pek olmadığı ancak II. Halife El-Mansur Dönemi'nde V. Konstantinos ile fidye anlaşması dolayısıyla başlayan devlet ilişkilerinin zamanla farklı alanlarda tesirini gösterdiği söylenmektedir. Savaşlardan ve barış anlaşmalarından farklı olarak bu dönemde, fen bilimlerinden tıbbı kadar birçok konuda Bizans kitaplarının tercüme edilmesine izin verilmesinin, devletlerarası ilişkilerde yeni bir diplomasi alanını açmış olduğu belirtilmektedir. Bu başlığı yazar, Halife Vasık Billah Dönemi'ndeki bilimsel ve diplomatik faaliyetleri ele alarak ve bu dönemde gerçekleştirilen Bizans ile Abbasiler arasındaki en büyük esir değişimini konu edinerek tamamlamaktadır.

İkinci bölüm, *Dini ilişkiler* (97-162) olarak adlandırılmakta ve *Dini Diyalog ile Bizans'ta İkonoklazm Hareketi Ve İslâm'a Etkisi* isimli iki başlıktan oluşmaktadır. Dini diyalog başlığının birinci alt başlığı *Diyalogun Başlangıcı* (97-103) olarak adlandırılmaktadır. Bu başlıkta diyalogun nasıl başladığı, Müslüman Araplarla Bizanslıların birbirlerine bakış açıları, Araplar içerisindeki Hristiyan kabileler ve Arabistan yarımadasındaki varlıklar, Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanlık'tan bahsedilmesi ve Bizans-Sasani savaşlarında Müslümanların Bizans'ı desteklemeleri ayrıca Hz. Peygamberin İmparator Heraklius'a gönderdiği davet mektupları ile Müslümanlarla Bizans arasında diyalogun geliştiği ifade edilmektedir. Bu alt başlık Hz. Peygamber'in Hristiyanlara karşı müsamahakâr tutumu ve onlara ibadet özgürlüğü tanınması belirtilerek diyalog kısmı tamamlanmış oluyor. İkinci alt başlık *Patrik Ioannes İle İslâm Ordusu Komutanı Arasındaki Tartışma* (103-105) olarak isimlendirilmektedir. Mektuplar vasıtasıyla, İncil'in aslının bozulup bozulmadığına yönelik tartışılma aktarılmaktadır. Üçüncü alt başlık *Ömer bin Abdülaziz ile İmparator III. Leon Arasındaki Mektuplaşma* (106-120) olarak adlandırılmaktadır. Burada ele alınan tartışmada Halife'nin Hristiyanlıkla ilgili soruları ve bu sorulara verilen cevaplar yer alıyor. Dördüncü alt başlık *Ioannes Damaskenos ve İslâmiyet* (120-128) ismini taşımaktadır. Burada Ortodoks kilisesi âlimi Ioannes Damaskenos'un İslâm aleyhinde yazdığı ilk reddiye ve bu reddiye'ye Kur'an'dan ve hadislerden verdiği örnekler ile İslâm'a ve Müslümanlara karşı tenkitleri sıralamaktadır. Beşinci alt başlık *Harun Er-Reşid'in İmparator VI. Konstantinos'a Mektubu* (128-132) olarak isimlendirilmektedir. Bu mektupta Hristiyanlıktaki yanlış inançlar, Hz. Peygamber'in geleceğinin Kutsal kitaplarda geçmesi ve İslâm'a davet kısımları ile Bizans'ın İslâm'a davet edilmesi ve Halife'ye tabi olmalarının istenmesi anlatılmaktadır. Altıncı alt başlık *Theodoros Ebu Kura ve İslâmiyet* (132-140) adını taşımaktadır. Burada Hristiyan Ortodoks İlahiyatçısı Theodoros Ebu Kurra'nın yazdığı Grekçe risalelerden 17 tanesinin İslâmiyet'i hedef aldığı ve Theodoros'un Halife Me'mun'un huzurunda İslâm âlimleriyle

yaptığı tartışmanın günümüze kadar ulaştığı söylenmektedir. Günlerce süren tartışmada halifenin adil bir şekilde dinlediği ve tartışmanın genel olarak Hıristiyanlığın dini görüşlerini tenkit ve bu tenkitlere cevap olarak tamamlandığı ve herhangi bir sonuç alınmadığı anlatılmaktadır. Yedinci alt başlık *Theophanes ve İslâm* (140-142) olarak adlandırılmaktadır. Bu alt başlık altında Rahip ve Tarihçi olan Theophanes'in hem tarihçilere kaynaklık etmiş olması, hem de Müslümanlarla ilgili olayları kaydetmesi, Hz. Muhammed ve İslâmiyet hakkında görüşleri ele alınmaktadır. Sekizinci alt başlık *Cahiz'in er-Redd'ale'n-Nasara Adlı Risâlesi* (142-146) olarak isimlendirilmektedir. Bu risalede Cahiz'in Hıristiyan cahil halk üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması konusuyla Hıristiyanlık ve Yahudiliğe tenkitlerini sert ve keskin bir üslupla yaptığı ifade edilmektedir. *Dini İlişkiler* bölümünün ikinci başlığı ise *Bizans'ta İkonoklazm Hareketi ve İslâm Etkisi* (146-172) olarak isimlendirilmektedir. Bu başlık kendi içinde iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki *İkonoklazm Hareketinin Ortaya Çıkışı, Dini Ve Toplumsal Hayata Etkileri* (146-158) olarak adlandırılmaktadır. Burada ikonoklazm hareketinin Hıristiyanlık içerisindeki bazı inanç ve ibadetlerin batıl olduğunun mücadelesini veren ikonoklazistlerin yaklaşık Bizans devleti bir asırdan fazla meşgul etmesinden bahsedilmektedir. Yazar, genel olarak Hıristiyanlıktaki kutsal tasvirleri (resimleri) yücelten ve bunlara ibadet etmeyi hedef alan hareketin genişleyerek İmparator III. Leon'un yasaklamasıyla devlete olan ilk etkisini gösterdiğini belirtmektedir. Daha sonra İmparatoriçe İrene'nin tasvir kültürünü canlandırmasıyla tartışmaların tekrar başladığı ve Ermeni İmparator V. Leon'un bu harekete tekrar cephe almasıyla tasvirin yasaklandığı ayrıca İmparatoriçe Theodora Dönemi'nde bir kez daha canlanmamak üzere ikonoklasizm hareketinin nasıl sona erdiği ele alınmaktadır. İkonoklazm mücadelesinin nasıl başladığı, kilisenin bu harekete karşı tutumu ve Hıristiyan din âlimlerinin tasvirler aleyhindeki propagandasının zamanla geniş kitlelere yayılması ve imparatorluğun bu harekete bakış açısı bu alt başlıkta ele alınan bir diğer konudur. *İkonoklazm Hareketinde İslâm Etkisi* (158-172) olarak adlandırılan ikinci alt başlıkta ise bu harekete kaynaklık eden dış faktörlere yer verilmektedir. Yazar bu harekete etki eden dış faktörleri; İslâm etkisiyle birlikte Yahudiliği, Greko-Romen geleneğini, Pavlikian (Paulusçuluk) mezhebini ve İmparatorlukta yaşanan kilise-devlet arasındaki siyasi ve ekonomik güç mücadelesini neden olarak göstermektedir. Bu etkilerin nasıl olduğunu sebepleriyle anlatan yazar İslâm'ın etkisini özellikle Emeviler Dönemi'nde II. Yezid zamanında tasvir kırıcı emirnameden bahsederek gösterir ve İslâmiyet'in etkisi hakkında fikir verir. Bu kısmın sonlarında ise İkonoklazm hareketinin çok yönlü olduğu; İslâm, Yahudilik ve Hıristiyanlığın Bizans İkonoklazmi üzerine etkilerinin olduğu kabul edilse de yeni araştırmalarda bu harekette İslâm etkisine itibar edilmediği ifade edilmektedir.

Üçüncü bölüm *Bilim ve Sanat Alanında İlişkiler* (173-255) olarak adlandırılmaktadır. Bu bölüm *Bilim* (173-199) ve *Sanat* (199-255) başlıklarına ayrılmaktadır. İlk olarak *Bilim* (173-199) başlığında yazar, İslâm-Bizans ilişkilerinde Yunan bilim ve felsefesinin İslâm dünyasına olan intikalini ele almıştır. Bizanslılarla Müslümanlar arasında bilim alanında gerçekleşen ilişkilerin zorluğundan bahseder. Klasik kültürün Ortaçağ'daki taşıyıcısı rolündeki Bizans'ın klasik bilimin Müslümanlara geçişinde ne kadar önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Müslümanların fetih hareketleriyle çok ciddi öneme sahip olan ilim merkezlerinin hâkimiyetlerini ele geçirmeleri ve İslâm Dönemi'nde de bu faaliyetlere kesintisiz bir şekilde devam edilmesine imkân sağlanması Müslümanların ilim ve bilim dalındaki kültürlerini oluşturmalarında büyük bir katkı sağlamıştır. Tercüme faaliyetlerine devam edilip kütüphanelerdeki eserlerin muhafaza edilmesi, Halife Mansur ve Me'mun Dönemi'nde Bizans İmparatorluğundan bazı kitapların talep edilerek tercüme edilmesi, Bizans ve

İslâm devleti arasında ilmi çalışmalarda âlimlere müsamahalar tanınması ve İslâm toplumuna birçok klasik eserlerin tercüme edilerek kazandırılması iki kültür arasındaki etkileşimi açıklayan öğeler olarak sıralanmaktadır. Ayrıca Halife Me'mun Dönemi'nde Matematikçi Leon'un Bağdat'a getirilmesi için imparatora mektup yazılması ve Halife Vasık Dönemi'nde Ashab-ı Kehf Mağarası'nda bilimsel araştırma yapmak üzere Harezmî'ye kolaylık sağlanması İslâm-Bizans ilişkilerinde bilim ve ilim alanlarında karşılıklı ilişkilerin sağlandığını göstermektedir. *Sanat* (199-255) başlığı ise üç alt başlığa ayrılmaktadır: *Mimari*, *Musuki* ve *İslâm-Bizans İlişkilerinin Edebiyata Yansıması*. *Mimari* (199-218) alt başlığında Bizans medeniyetinin, Roma kültür mirası ve Hıristiyanlık inancı ile sahip olduğu topraklardaki yerli kültür unsurlarının birleşiminden meydana geldiği ve bunu gören Müslüman Arapların zamanla bu kültürlerin kendileri için aydınlatıcı bir unsur taşıdığını ve Bizanslıların Mimari becerilerine itibar ederek kendi mimarilerini geliştirdiklerini ifade edilmektedir. İslâmiyet'in ilk dönemlerinden itibaren IX. yüzyıla kadar Bizans mimarisinin İslâm mimarisini etkilediği, bu yüzyıldan sonra ise Bizans mimarisinin İslâm mimarisinden etkilenmeye başladığı söylenmektedir. Yazar bu durumu kaynaklardan verdiği anekdotlarla destekleyerek bu alt başlığı sonlandırmaktadır. *Musuki* (218-223) olarak isimlendirilen alt başlıkta, Musuki anlayışının İslâm'dan önce Araplarda var olan bir anlayış olduğu belirtilerek başlanmaktadır. Araplarda kendilerine özgü bir musuki anlayışı İslâm öncesi ve İslâm sonrası dönemlerde devam etmiş, İslâm coğrafyası daha geniş topraklara yayıldıkça Müslümanlar özellikle Bizans ve Sasani musukisinin etkisinde kalmıştır. Bizans ve Sasani saraylarındaki cariyeler ve şarkıcı kültürü zamanla Arap saraylarında da yerleşik bir kültür haline gelmiş, bazı müzik aletleri de kullanılmaya başlanmıştır. Araplarda şiirin ön plana çıkmasıyla söyledikleri şiirlerin ud, tanbur, mî'zef ve mizmar gibi çalgı aletleri eşliğinde söylenerek yeni bir kültürün oluştuğu ifade edilmektedir. Yazar, Arap musikisiyle Bizans-Sasani müziklerini harmanlayıp yeni bir sentez gerçekleştiren iki müzisyenin adını da burada anar. Bunlar İbn Misceh ve İbn-i Muhriz'dir. Sonraki dönemlerde Kindî'nin de telif eserler vererek Arap musikisine önemli katkısının olduğu ayrıca belirtilmektedir. Bu başlığın son alt başlığı *İslâm-Bizans İlişkilerinde Edebiyata Yansıması* (223-255) olarak adlandırılmaktadır. Asırlarca Müslüman Araplarla Bizanslılar arasında, toplumlararası ilişkilerde savaş ve barışın iç içeliğini sergiler biçimde gerçekleşen askeri, diplomatik, ticari ve sosyo-kültürel ilişkiler, halk muhayyilesinde geniş bir etki uyandırmış ve edebi ürünlere de yansımıştır. Hem İslâm dünyası hem de Bizans'ta ortaya çıkan bu ürünlerde taraflardan her biri kendi kahramanlıklarını mübalağalı bir şekilde sunmaktadır. Bu eserlerde kendi dininin üstünlüğünü gösteren motifler, barış ve yardımlaşmanın yanı sıra bir kısım evlilikler ve aşklar da yaşanmaktadır. Başlangıçta İslâm-Bizans ilişkilerinin bir yansıması şeklinde ortaya çıkan edebiyat ürünlerinin, *ahbar* veya *kıssa* anlatımı geleneğine uygun olarak kuşaktan kuşağa aktarıldığı dikkate alındığında, bir müddet sonra her iki toplum mensupları arasında ilişkilerin şekillenmesinde etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu alt başlık *Destan ve Hikâyeler: Emîre Zâtü'l-Himme Destanı, Ömer b. Numân Hikâyesi, Antere Kıssası, Digenis Akritas Destanı ve Şiirler* olarak iki yan başlığa ayrılmaktadır. İlk yan başlık olan *Destan ve Hikâyeler: Emîre Zâtü'l-Himme Destanı, Ömer b. Numân Hikâyesi, Antere Kıssası, Digenis Akritas Destanı*nda, Arap kahramanlık örneğinin en önemlilerinden olan Zât'ül-Himme destanını Emeviler ve Abbasiler dönemlerindeki Arap-Bizans savaşlarını menkıbe tarzında ele alır. Diğer bir hikâye ise Binbir Gece masallarının en uzun bölümünü ele alan Ömer b. Nu'man hikâyesidir. Destan ve hikâyeler ile ilgili ele alınan Arap kahramanlık hikâyelerinin en güzel örneklerinden biri kabul edilen Antere Kıssası, İslâm öncesinden başlamak üzere, Arap tarihinin beş asırdan fazla bir kısmını içine alan birçok devlet, toplum, şahıs ve farklı coğrafyalarla birlikte -doğal olarak-

Bizans'a da yer vermiştir. Destan ve hikâyelere verilen en son örnek ise İslâm-Bizans ilişkilerinin Bizans edebiyatındaki yansımalarının başlıca örneğini teşkil eden manzum şeklinde kaleme alınmış Digenis Akritas Destanı'dır. Görüldüğü gibi İslâm toplumunda veya Bizans'ta ortaya çıkan destan, masal ve hikâyelerden bir kısmı ya tamamen İslâm-Bizans ilişkilerini konu edinmekte ya da çerçeve konu farklı olmakla birlikte ikinci ve üçüncü çerçeve içinde iki toplum arasındaki ilişkilere yer verilmektedir. Ayrıca bu destan ve hikâyelerin ne zaman hangi dönemde kimler tarafından ele alındığı, hangi konu ile ön plana çıktığı incelenmektedir. Böylece dönemin ileri gelen devletleri, ünü çağları aşan şahsiyetleri, her iki toplumda hâkim olan örf, adet ve anlayışları, bazı kültür unsurları, tarafların birbirine bakışları gibi hususlarda dikkate değer ipuçları ile değerlendirilerek ele alınmıştır. *Şiirler* isimli ikinci yan başlıkta ise, gerek Araplarda ve gerekse Bizanslılarda şiirin vazgeçilmez bir etkisi olduğundan bahsedilmektedir. Araplarda İslâmiyet öncesinde ve sonrasında da divanlar yazılmıştır. Diğer taraftan Bizanslılarda da zaferleri, dini ve toplumsal olayların şiirler ile kaleme alınması geleneği mevcuttu. Dolayısıyla her iki toplumdun şiirlerinde de genellikle geniş halk kitleleri üzerinde derin etkiler bırakan savaşların, gerginliklerin veya toplumsal olayların ahvali dile getirilmekte olduğundan iki toplumun ilişkileri ele alınırken dikkat edilmesi gereken bir konu olduğu söylenmektedir.

Sonuç (257-263) kısmında ise yazar Arap-Bizans ilişkilerinin İslâmiyet'in doğuşu ile önemli bir mahiyet değişikliğine uğradığını belirtmektedir. Üç farklı bölümde İslâm ve Bizanslılar arasında gerek devlet ve gerekse toplum düzeyinde gerçekleşen ilişkilerin siyasi, ekonomik, dini, sosyo-kültürel, bilim ve sanat alanlarındaki ilişkileri incelendiğini belirtmektedir. Ayrıca kitabın iki toplum arasında meydana gelen ilişkileri çok yönlü olarak ele aldığını vurgulanmıştır.

Sonuç olarak eser genel itibarıyla adından da anlaşılacağı üzere İslâm-Bizans ilişkilerinin incelendiği üç farklı bölümde, MS 610-847 yılları arasında Hz. Peygamber Dönemi, Hülafa-yi Rasîd'in Dönemi, Emeviler Dönemi ve Abbasiler Dönemi içerisinde siyasi, dini, askeri, ekonomik, sosyo-kültürel ilişkileri incelemektedir. Bununla birlikte edebiyat, bilim ve sanat konuları tarihsel süreç açısından ele alarak ayrıntılı bir şekilde, kaynaklar kullanılarak okuyucunun ilgisine sunulmuştur.